

(א) לעיל פ"א דף יב; (ב) נרנאמחו יומא עב[; (ג) מנן תימס פ"ד משנא ד', (ד) נרנאמא מר. ועי' מוס' מגילה: כי: ד"ה זיל ומוס' יבמות עו; ובסוטה ט. ד"ה מנינין[; (ה) נרנאמא פד: יבמות טו; (ו) ק"ה ואי לה לפעמי שאלה קברינהו, (ז) נרנאמא יב: עב. מגילה ט: פא: הרויות יב: שבת פא: [תמיד לא:] מנחות לג. טז. ועס מתיק לה מקרא ל"ע לשון גמריין, (ח) נרנאמא יטון לגרוב רמתי וביה בהקדמת היכנסים לפי התשיות פינמוטן, (ט) מגילה ג.י. [לעיל ס.י.], (י) נרנאמא כ.ס. [נפסקיה עב. מגילה ז: מנחות כב: ג.י.], (יא) נרנאמא פירש"י לקטן לא. ל"ה כסא[; (יב) ז"ל חסנה רש"י, (יג) ז"ל נרנאמא ד' ע. כי"ב הגמרא קטון רש"י[; (יד) ע"י רש"י רש"י רש"י

—

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר להם (מה אמר) תלמידי. ויצי' פ"א מנחות: (ב) שם מנקומן תן יושבין והלא ככב:

—

גליון הש"ם

גמ' בכותלי ביהר. עיין משנין פ"א עיין קמח: שם ונקרא פושע. עיין לקמן (דף קמ"ג ע"ג): שם בי היה הל"ש מנדרים. עיין עירובין (דף ק"ח ע"ג):

—

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"יש הוסף, דהא אפי' בזמן מנחה גדולה אמר לה.

—

מוסף רש"י

הרי אני כבן שבעים שנה. ככר הייתי נראה וקן, ולא זקן ממש. שאלה עליו שיהי (ע"ל יב.), מכותלי ביהרן אהה ניכר שפחמי אהה. כמו (תפנית ז.) חממה מפואלה כגלי מוטוב (ע"ז סז. ע"ש). גלי. שערס יבוח קח. וביב ת.], מי מנדה. מרחיס הוּ (דשויטן ח.], אפר מקלה. כלומר קמס (שם) שגא מן הקלוי פלג א"ל. מעלין בקדש ואין מורדיין. מקלה ליפני לה מנחות פקדק שמי הלחם (שבת כ"א). דרו לפניו שתי תפלות. ששאלה ולא התפלל של מוספין עד זמן המנחה (בתומים יב.).

—

רב ניסים גאון

וזה שאמרו כל בו ביום דאמרין ההוא יומא איתמר. יש במשנה הרב' מזה הענין כגון האי דתנן במס' ידים (פ"ג מה) אמ' ר' שמעון בן עזאי מקובל אני מפי ע"ב זקנים ביום ששושביב את ר' אלעזר בן עזריה בראש ששיר השירים וקולתא מטמאין את הדרי' אמר ר' עקיבא חס ושלום וכי' (פ"ד מה) בו ביום נמנו ואמרו על עריבת [הרוליס] בו ביום אמרו (משנה ב) כל הבודים וכי' ובתוספתא [ב"דים פ"ב] בו ביום עמד יהודה גר עמוני: אמר רבן גמליאל על השתא אזיל ואפיסיה לר' יהושע אזיל חזיניה לאשתאי דביתהו דהוון קא משוחין כו'. ופירשו בגמרא דבני מערבא אזל ואשתה לר' יהושע יתיב עבדי מחטין אמר ליה מן אילין את חיי

אמר ליה עד כרון את בועי הוקן וקני שהיה מורע דוד שהן רבן גמליאל הנזכר ככאן הוא בנו של רבן שמעון בן גמליאל שהוא רביעי להלל הוקן דהוי ליה רבן גמליאל חמישי להלל ובנו רבן שמעון ששי

תפלת השחר

ה"ג **דלמא מעברין לך אמר לה יומא חדא כנסא דמוקרא ולמחר ליסבא**. ול"ג מעלין בקדש: **כסא דמוקרא**. (ט) כוס זכוכית יקרה שקורין לה בשלון ישמעאל ערקי"א ואומרים בני אדם במשל הדיוט יום אחד ישתמש בו צעלוי ויתכבד בו ואס ישצר ישצר: לים

לך חירוסא.

אין לך שערום לצנות של זקנה ונאה לדרשן להיות זקן: **י"ח דרי חירוסא**. י"ח שורות של זקנה: **קא תלשא דעסיה דר"ג**. כשראה שנתוספו היום תלמידים רבים והיה דואג שלא יעגש צמה שמנעס צימיו מלצא: **דמליין קטמא**. כלומר אף אלו אינם ראויים: **סוניה**. צספק שלא פירשוה ממוך שרבו התלמידים רב החודו והפלפול: **התלמידים דביסיה דמשחרן**. ותולי צימו של ר' יהושע שהיו שמורות: **שפחמי אסא**. עושה פחמים וי"א נפח: **נעניסי לך**. דרנתי למונך

יותר מן הראוי: **דלניש מדא**. הרגיל ללבוש המעיל ילבש כלומר הרגיל בנשיאות יהיה נשיא: **מוזא בן מוזה**.

אין בן כהן זה את מי מטמא: **אפר מקלה**. אפר הקלוי בתנורים וכזכרות כלומר אפר קמח: **שגס של מי היסה**. במסכת חגיגה: **ואוסו תלמידי**. ששאל תפלת ערצית רשות או חובה רשבי' הוא: **ונקרא פושע**. המאמר כ"כ: **מתפלל של מנחה**. מאמר שהגיע זמנה כדי להקדימה בתחלת זמנה שלא יקרא פושע גם עליה: **ואח"כ של מוספין**. הואיל ואומר (ז) זמנה אינו עובר דלא אמרי רבנן ושל מוספים כל היום: **שוו מלוה עונדמ**. ר' יהודה לטעמיה דלמחר עד שצטע שעות ומו לא:

כי תלפי רבנן. תלמידים היוצאים מציב ר' נתן: **מאן אמר הלכה בי מדרשא**. מי מצני הישיבה אמר

צבית המדרש שאלכה כר' יהודה: **חדא היא לך או חדא היא לך**. אחת היא לך שלא למדת דבר משמו של ר' יוחנן אלא זו לצדד לךך צביצה היא לך או חדשה היא לך שהיית סבור שאלמד מן האחרים אמרה: **ה"ג ח"ל חדא היא לי דמספקא לי כר' יהושע בן לוי**. סבור הייתי שר' יהושע בן לוי אמרתי: **אמר ריב"ל גרסינ'**. ול"ג דלמחר: **מומועד**. מנחתם שהעבירו מוועדי התפלות וחגים יהיו נוגים ואסופים וכלים: (ג)

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

כת.

ושלף מוספין כל היום. הקשה הרב רבינו שמשון ז"ל דלמרי' צפרק תמיד נשחטו (דף נח.) מוספין צשש ציזינן צשצט וכ"ת ה"מ למלוה אצל דיעבד כל יומא נמי זמניה הוא הרי (ט) צתמורה (פ"ג ד' ד) משמע שהמוספין היו נשחטין עם התמיד ונקטרין עמו. ומירך דהתס מיירי צשצת"ט):

הל"כה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף. מכאן יש לזוהר ציוה"כ להתפלל תפלת שחרית קודם שש שעות ומחלה דהיינו קודם שיגיע שעת המנחה דלז"כ היו צריכין להתפלל תפלת המנחה קודם* והר"י אומר דאינו צריך דהא דקאמר שימפלל תפלת המנחה קודם היינו כשיש לו לעשות תפלת צמנה וצריך להתפלל שניה מיד כגון שהיה לו לילך לסעודה גדולה כמו לנשואין ומתיירא שמה ימשוך צסעודמו או שישתכר אצל אס היה לו שהות להתפלל אחר תפלת מוסף תפלת המנחה צומנה אין לו להקדים תפלת המנחה אלא יתפלל כסדר מוסף ואח"כ מנחה: **כדמתרגם רב יוסף על דאחרו זמני מועדיא**. ואי משמעו צרגלים אין שייך לומר לשון אימור שהרי אין להס תשלומין אלא ע"כ צתפלה משמע' קרא: **כיון**

לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת דתנן (ז) בו ביום בא יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש אמר להם (ח) **מה אני לבא בקהל א"ל ר"ג אסור אתה לבא בקהל א"ל ר'** יהושע צמותר אתה לבא בקהל א"ל ר"ג והלא כבר נאמר ילא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' א"ל ר' יהושע וכי עמוין ומואב במקומן הן יושבין (ט) (ז) כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות שנאמר (י) ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי ואוריד כאביר יושבים (יא) וכל דפריש מרובא פריש אמר לו ר"ג והלא כבר נאמר (יב) **ואחרי בן אשיב את שבות בני עמוין נאם ה'** וכבר שבו אמר לו ר' יהושע והלא כבר נאמר (יג) **ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו מיד התירוהו לבא בקהל אר"ג** הואיל והכי הוה איזיל ואפיסיה לר' יהושע כי מטא לביתהו חזיניהו לאשיתא דביתהו דמשחרן א"ל (ט) **מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה א"ל אוי לו לדור שאתה פרנסו** (יא) שאי אתה יודע בצערן של ת"ח: צבמה הם מתפרנסים ובמה הם נוונים אמר לו נעניתי לך מחול לי לא אשנה ביה עשה בשביל כבוד אבא פייס אמרו מאן ניזיל ולימא להו לרבנן אמר להו הוהו כובס אנא אזילנא שלח להו ר' יהושע לבי מדרשא מאן דלביש מדא ילבש מדא ומאן דלא לביש מדא יימר ליה למאן דלביש מדא שלח מודך ואנא אלבשיה אמר להו ר"ע לרבנן מרוקו גלי דלא ליתו עבדי דר"ג ולצערו לרבנן א"ר יהושע מוטב דאיקום ואיזיל אנא לגבייהו אתא מרף אבבא א"ל ר'זמזה בן מזה יזה ושאינו לא מזה ולא בן מזה יאמר למזה בן מזה מימך מי מערה ואפרך אפר מקלה א"ל ר"ע רבי יהושע נתפייסת כלום עשינו אלא בשביל

כבודך למחר אני ואתה נשכים לפתחו אמרי היכי נעביד נעבריה (ג) **מרי מעלין בקדש ואין מורדיין נדרוש מר חדא שבתא אתי לקנאוויי אלא לדרוש ר"ג** (ט) **תלתא שבתי וראב"ע חדא שבתא והיינו דאמר מר (ט) שבת של מי היתה של ראב"ע היתה ואותו תלמיד ר' שמעון בן יוחאי הוה: יושל מוספין כל היום: א"ר יוחנן (י) ונקרא פושע ת"ר (י) הוי לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוסף מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה ר' יהודה אמר מתפלל של מוסף ואח"כ מתפלל של מנחה שזו מצוה עוברת (יא) א"ר יוחנן יהלכה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף ר' זורא (ט) כי הוה חליש מגירסיה הוה איזיל ויתבי אפתחא דבי ר' נתן בר טובי אמר כי חלפי רבנן אז איקום מקמייהו ואקבל אגרא אתא ר' נתן בר טובי א"ל אמר הלכה בי מדרשא א"ל הכי א"ר יוחנן אין הלכה בר' יהודה דאמר מתפלל אדם של מוסף ואח"כ מתפלל של מנחה א"ל רבי יוחנן אמרה אמר ליה אין (י) **תנא מיניה ארבעין זמנין א"ל חדא היא לך או חדת היא לך** א"ל חדת היא לי משום דמספקא לי בר' יהושע בן לוי: אריב"ל (כ) **כל המתפלל תפלה של מוספין לאחר שבע שעות לר' יהודה עליו הכתוב אומר****

שזו ממועד אספתי ממך היו מאי משמע דהאי נוגי לישנא דתברא רב יוסף תברא אתי על שנאייהון דבית ישראל על דאחרו זמני ממועד דהאי נוגי לישנא דאחר ארבע שעות לר' יהודה עליו הכתוב אומר נוגי משמע דהאי נוגי לישנא דצערא הוה דכתיב (ז) **דלפה נפשי מתוגה רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (ז) בתולותיה נוגות והיא מר לה רב**

לר' אלעזר בן עזריה פירשו בתלמוד ארין ישראל אלא מינו אותו אב בית דין והיינו דאמר מר שבת של מי היתה של ר' אלעזר בן עזריה היתה ואיתא בפירקא קמא דחגיגה (דף ז) תנו רבנן מעשה בר' יוחנן בן ברוקא ור' אלעזר חסמא שהלכו להקביל את פני ר' יהושע בפקיעין אמר להם מה חידוש היה היום בבית המדרש אמרו לו תלמידין אמנו ומימך אנן שותין אמר להן אנפיכ' אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש שבת של מי היתה אמרו לו שבת של ר' אלעזר בן עזריה:

עין משפט ור מוצוה

לג א מיי פ"ד מהלכות ת"ת הלכה א תוש"ע יו"ד סי' רנו סעיף ז:
לד ב מיי סי"ג מהל' אלוירי ציאה הלכה טה סגנ לארין קטו תוש"ע אה"ע סתנן ד סעיף י:
לה ג מיי פ"א מהל' ת"ת הלכה ט ופי"ג מהל' ממתות עיינס הלכה יח:
לו ד מיי פ"א מהל' מלכיס הל' ז תוש"ע י"ד סתנן רמה סעיף כב צבאה:
לז ה ו מיי פ"ג מהל' מפלה הלכה ה סגנ עשין ז תוש"ע א"יח סתנן רפ" סעיף א:
לח ז מיי שס אס יא תוש"ע שס סעיף ד:
לח ח תוש"ע שס סעיף א:

—

תורה אור השלם

- לא יבא עמוני ומואבי בקהל ין גם דור עשירי לא יבא לקים בקהל ין עד דרבים כג ד
- כי אמר בכה ידי עשיתי והבאתי בי נבבותי ואסיר גבולות עמים ונתדותיהם שושתי ואוריד אבאבר יושביהם: ישעיהו י יג
- ואתרי בן אשיב את שבות בני עמוין נאם ין: ירמיהו מט ו
- ושבתי את שבות עמי ישראל וגבו עירם נשמות ולשבו ונטעו כרמים וישתו את יקמ ויעשו גנות ואכלו את פריהם: עמוס ט יד
- נוגי ממועד אספתי ממך היו משאת עליך: צפניה ג יח
- דלפה נפשי מתוגה קמינו כדברך: תהלים קיט כח
- דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד כל שצריקה שוממין כהניך נאנחם בתולתיך נוגות ודאי מר קה: איכה א ד

—

רבינו חננאל

נשהיה רבן גמליאל מכריז ואומר כל תלמידן שאין תוכי ככור שאין ... נאלא אחת בן פה ואחת בלב. חצבי חזיוני (דמליין סרין)קתא. פיר' כדים לבנים [מלאים] ורחשיס. גם רבן גמליאל לא [מנע עצמו מבית המדרש בן ביום. יהודה גר עמוני ... א"ל מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה. עושה מעשה מחט ומפואלה כגלי מוטוב (ע"ז סז. ע"ש). גלי. שערס יבוח קח. וביב ת.], מי מנדה. מרחיס הוּ (דשויטן ח.], אפר מקלה. כלומר קמס (שם) שגא מן הקלוי פלג א"ל. מעלין בקדש ואין מורדיין. מקלה ליפני לה מנחות פקדק שמי הלחם (שבת כ"א). דרו לפניו שתי תפלות. ששאלה ולא התפלל של מוספין עד זמן המנחה (בתומים יב.).

—

רב ניסים גאון (המשך)

שבת בפרק במה בתמה (דף טו) רבי דאמי מרוד מהפך בכותיה דרוד ובגמרא דפרק אחרון דתענית דבגי מערבא (הלכה ב) אמרי אמר לוי מגילת יוחסין מצאו בירושלים וכתבו בה הלל מן דרוד ואיתא כפי אפי"פ שאמרו בכתובות (ד' טו) דבוקי משפחות רבי את משפטיה דאביטל. והאי דאמרין אנפיכ' לא עברוה

לר' אלעזר בן עזריה פירשו בתלמוד ארין ישראל אלא מינו אותו אב בית דין והיינו דאמר מר שבת של מי היתה של ר' אלעזר בן עזריה היתה ואיתא בפירקא קמא דחגיגה (דף ז) תנו רבנן מעשה בר' יוחנן בן ברוקא ור' אלעזר חסמא שהלכו להקביל את פני ר' יהושע בפקיעין אמר להם מה חידוש היה היום בבית המדרש אמרו לו תלמידין אמנו ומימך אנן שותין אמר להן אנפיכ' אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש שבת של מי היתה אמרו לו שבת של ר' אלעזר בן עזריה: